

1. Oksbøllejren - en storby bag pigtråd

Oksbøllejren var Danmarks største lejr for tyske flygtninge. Den husede, da den var på sit højeste i 1946, godt 35.000 flygtninge. Lejren var næsten dobbelt så stor som de næst-største lejre, og gjorde den lille stationsby Oksbøl til en af Danmarks største byer i konkurrence med Esbjerg og Randers. En storby bag pigtråd. Selve lejraarealet var på ca. 4 km² og ca. 8 km i omkreds og er i dag en del af Ål plantage. Flygtningelejrens vejssystem er endnu intakt og kan ses på kortet.

2. Den Røde Hær rykker ind i de tyske østområder

I januar 1945 var den Den Røde Hær rykket frem mod de tyske østområder. Kampene sendte en flygtningestrøm fra især Østpreussen, Danzig og Pommern mod vest. I al hast måtte befolkningen forlade hus og hjem og kun medtage de mest nødvendige personlige ejendele. Fra de tyske østersøhavne udgik ”operation redning”. Skibene var fyldt til bristepunktet og blev nådesløst forfulgt af russiske jagerfly og ubåde, og til denne redningsaktion hører flere af verdenshistoriens største skibskatastrofer. Alene de tre, der ramte Wilhelm Gustloff, van Steuben og Goya krævede omkring 20.000 ofre. De skibe, der fik Danmark som mål, anløb østvendte havne fra Aabenraa til Århus. Langt de fleste kom dog til København. Kampene sendte i alt mere end 2 millioner mennesker på flugt. Af dem blev ca. 350.000 civile og sårede soldater sendt til det besatte Danmark fra februar og frem til befrielsen 4. maj 1945. Mere end 200.000 forblev i Danmark efter befrielsen.

3. Truppenübungsplatz Oxbøl

Lejren i Oksbøl var etableret i 1929 som dansk militærlejr, men med den tyske besættelse i april 1940 kom lejren under tysk kontrol og anvendtes som uddannelseslejr: ”Truppenübungsplatz Oxbøl”. Lejren blev fortrinsvis brugt til uddannelse af østfrontssoldater. Den tyske værnemagt udvidede lejren kraftigt med den såkaldte Nordlejr, der blev lagt til den allerede eksisterende Sydlejr. Som militærlejr havde Oksbøllejren en kapacitet på 15.000 mand og plads til 3.600 heste.

4. Flygtningene

De første tyske flygtninge kom til Oksbøl den 21. februar 1945 og ved befrielsen den 5. maj var der indkvarteret omkring 10.000 flygtninge i Oksbøllejren. Efter befrielsen blev Oksbøllejren som andre militæranlæg i Jylland taget i brug til husning af de nu internerede tyske flygtninge. Indkvarteringen fandt sted i alle de godt 200 mandskabsbarakker; men også de ca. 80 hestestaldsbarakker blev taget i brug. Lejren måtte imidlertid udvides for at skaffe pladser nok, og ved årsskiftet 1945-46 var der skabt plads til yderligere 20.000 flygtninge.

Kort og godt om flygtningelejren i Oksbøl

Storbyen bag Pigtråd

5. Selvstyre på demokratisk grundlag

Lejrens indre forhold blev ordnet af en form for tysk ”kommunestyre” på basis af frie demokratiske valg. Denne tyske forvaltning bestod af en borgmester og et ”byråd” på 25 medlemmer med en repræsentant for hver af de 25 blokke, lejren var opdelt i. Desuden fandtes der i lejren en række institutioner såsom politikontor, arbejdsanvisning (der var arbejdspligt i lejren for alle over 14 år), lejrdomstol, skolekontor, folkeregister for fødsel, dåb og ægteskab. Der var et alderdomshjem, en arrestbygning og en lejrkirkegård.

Afkulturelle faciliteter var der i Oksbøllejren en børnehave, folkeskole, højriere skole og en folkehøjskole med foredrag og undervisning i sprog, fx tysk, engelsk, spansk og russisk, men ikke i dansk. Der fandtes også et biografteater ”Theater-Oxbøl” med 900 pladser og 3-4 daglige forestillinger.

6. Oksbøllejrens tid

Oksbøllejren fungerede som flygtningelejr fra februar 1945 og indtil februar 1949, hvor de sidste flygtninge forlod Danmark. Det blev dermed den længst fungerende og sidste af de mange flygtningelejre. De første hjemsendelser af flygtninge fra Oksbøllejren fandt først sted i slutningen af 1946. Herefter tog hjemsendelserne og dermed også afviklingen af lejren samtidig fart.

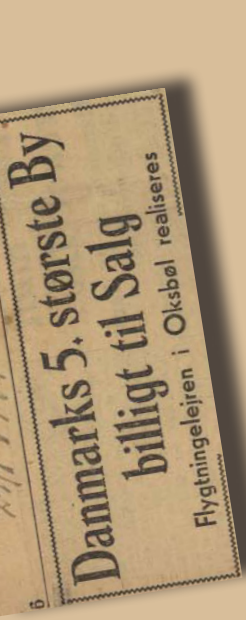
Oksbøllejren blev desuden brugt som opsamlingslejr efterhånden som de andre lejre rundt om i landet blev lukket ned i takt med hjemsendelserne i 1946-49. Oksbøllejren er derfor ikke alene den suverænt største enkeltlejr. Det er også den lejr, som flest flygtninge (måske hen ved 100.000) har opholdt sig i, inden de kunne forlade Danmark.

9. Sundhedstilstanden

Sygeligheden i lejren var stor i 1945, men bedrede sig derefter. Flygtningene plagedes især af sygdomme som tyfus, difteri, skarlagensfeber og tuberkulose. Manglen på medikamenter gjorde forholdene svære. I lejren havde man et lazaret med 900 senge, en kirurgisk og en medicinsk afdeling. Ved hver blok var der desuden sygestuer for lettere syge samt en syge- og sundhedsplejerske. I de senere år har overdødeligheden blandt de tyske flygtninge ikke bare i Oksbøl, men i hele Danmark været omdiskuteret.

8. Livet i barakkerne

Belægnngen i barakkerne blev som helhed vurderet som rimelig, da flygtningeinspektørerne besøgte lejren i november 1945. Dog blev der indrapporteret enkelte groteske forhold. I en barak befandt sig 100 forældreløse børn. I hestestaldene måtte 127 mennesker deles om tre vandhaner og ingen håndvask, kun en cementkumme ved afløbet i gulvet. Men som inspektøren bemærker: ”mærkværdigvis ønskede beboerne selv ikke at blive overflyttet til en bedre barak og var taknemmelige for de skillemur, der var blevet sat op.”

10. Oksbøllejren efter 1949

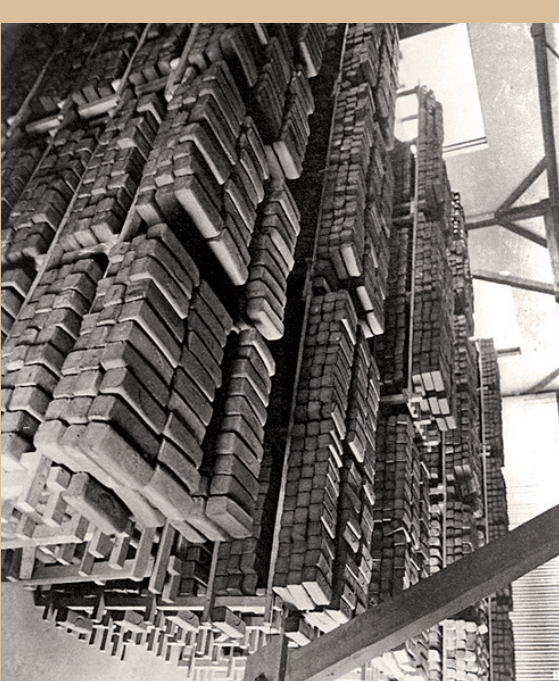
Efter den sidste flygtning havde forladt Oksbøllejren i begyndelsen af 1949 blev det besluttet, at lejren skulle ryddes og materialerne sælges. Det tidligere lazaret i Nordleiren blev skånet fra nedrivning og det samme gjorde en kostforplejningsbygning. Begge bygninger kom til at indgå i den militærnægterlejr, der afløste Danmarks største flygtningelejr. I dag fungerer de hhv. som vandrerhjem og fritidshjem. Nyere byggeri i den såkaldte Sydlejr udgør i dag de fysiske rammer for Panserskolen, senere Hærrens Kampskole, Oksbøl. I lejrens udkant findes flygtningekirkegården med 1796 navne.

11. Vil du vide mere?

- Læs mere:
 - Arne Gammelgaard: ”Drivtømmer” 1993.
 - Leif G. Ipsen: ”Mennesker bag pigtråd” 2002.
 - Kirsten Lyloff: ”Barn eller fjende?” 2005.
 - Arne Gammelgaard: ”På Hitlers befaling” 2005.
 - John V. Jensen: ”...over for os selv og over for Fremtiden” 2012.
 - Leif Hansen Nielsen: ”Tyske flygtninge i Nordslesvig 1945-48” 2013.
- Klik ind på museets hjemmeside om flygtningelejren: varemuseerne.dk/museum/flygtningemuseet og læs om det kommende flygtningemuseum, der tænkes opført ved de gamle lazaretbygninger. Byggeriet er tegnet af BIG Bjarke Ingels Group, og forventes færdigt i 2018 eller 2019.

© Museet for Vårde By og Omegn
Udgivet i samarbejde med Naturstyrelsen
www.vardemuseum.dk www.naturstyrelsen.dk
Tekst: John V. Jensen Layout: The Lorange

Ovenstående forbrug betød, at én tysk flygtning på det givne tidspunkt kostede 80,3 øre pr. dag. En normalportion blev i Oksbøllejren sat til 2270 kalorier. Denne blev fastsat af lejrintendanten i samråd med den tilsynsførende læge H. Klarup i Oksbøl. Det siger næsten sig selv, at kosten i længden blev ret ensformig og det fastsatte ernæringsmæssige behov på grund af flygtning havde særlige ernæringsmæssige behov på grund af graviditet eller sygdom, kunne de få et ekstra tilskud på 500 kcal.

Mælk 70.000 kg	Kød 5.250 kg
Kartofler 70.000 kg	Smør 4.600 kg
Rugbrød 68.000 kg	Fæfter 2.100 kg
Grøntsager 53.500 kg	Mel 1.800 kg
Sigtebrød 25.000 kg	Havregryn 1.800 kg
Fisk 14.000 kg	Tørmælk 1.500 kg
Pølser og ost 10.000 kg	Forskelligt 1.000 kg

7. Forplejningen i lejren

At bespise 35.000 flygtninge var en stor opgave. I Oksbøllejren havde man derfor kostplaner, så varierende som man anså det muligt i forhold til kostens indhold. Som det hedder i en rapport fra 1945: ”Forplejningen er indenfor de givne Rammer udmærket med større Variation end andre Steder.”

Kostplanerne blev fastsat med angivelse af så og så mange gram kød, så mange gram kartofler osv., naturligvis fordi man fra dansk side ønskede at have streng kontrol med forbruget og dermed også udgifterne.

Flüchtlingslager Oksbøl.

Lageplan M. 1=2500.

Luftfoto over lejren

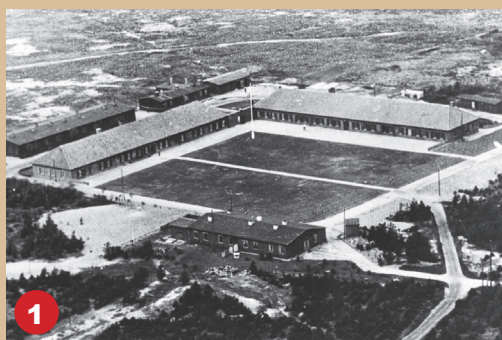
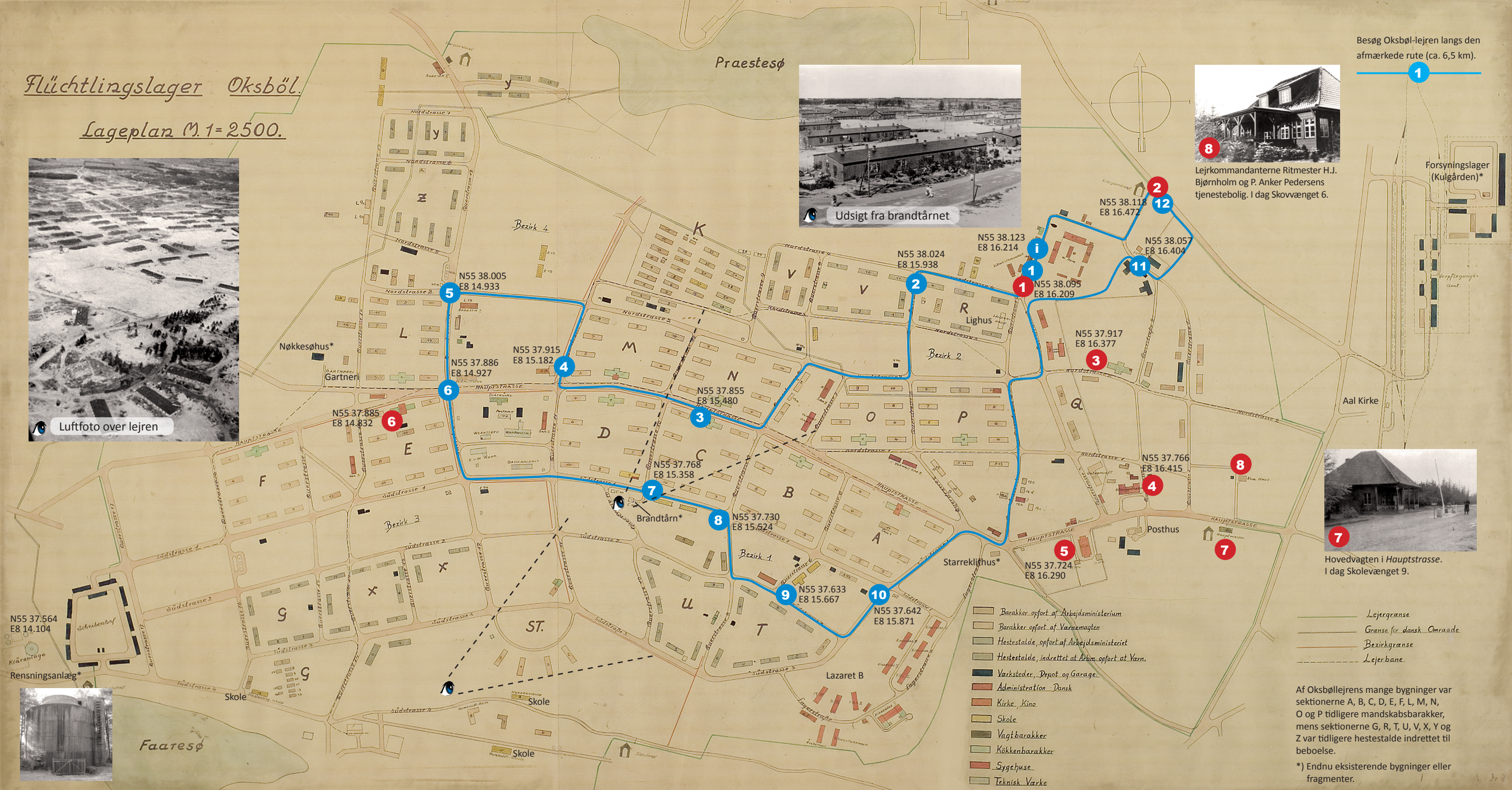
Udsigt fra brandtårnet

Lejrkommandanterne Ritmester H.J. Bjørnholm og P. Anker Pedersens tjenestebolig. I dag Skovvænget 6.

Besøg Oksbøl-lejren langs den afmærkede rute (ca. 6,5 km).

1

Lazeret A, opført af besættelsesmagten i 1941. Efter flygtningelejren blev nedlagt blev lazeret-tet brugt til at huse militærnægtere, og siden overtog hæren bygningerne. I dag huser de Oksbøl Vandrehjem.

Et tidligt foto af flygtningekirkegården (bemærk trækursene). Flygtningekirkegården blev anlagt i maj 1945. I 1966 blev kirkegården udvidet med 500 grave til i alt 1796.

En af de tidligere køkkenbarakker. Alle på nær én af køkkenbarakkerne blev nedbrudt i forbindelse med lejrens realisering. I dag er den SFO.

Lejradministrationen. Bygningen er i dag administration på Blåvandshuk Skole.

Den tyske Kino blev til Theater-Oxbøl. Efter lejrens lukning blev bygningerne solgt og genopført som biograf i Islev ved Rødovre.

Bunte Bühne var et forlystelsessted, hvor lejrlivets bekymringer kunne glemmes for en stund. Her mødtes især lejrens unge om aftenen for at synge, danse eller opføre små sketches.